

Waarom hoogbegaafdheid al zo vroeg signaleren?

Fanny Cattenstart, Marieke Groenewold & Baukje van Dijk

Hoe eerder je weet hoe een kind in elkaar zit, des te sneller kun je hem op een passende manier begeleiden. Daarom doen we zowel in het onderwijs als in de jeugdzorg aan vroegsignalering.

Dat wil zeggen: zaken in een vroeg stadium signaleren om er direct op in te kunnen spelen.

Voorbeelden zijn taalontwikkelingsstoornissen, motorische problemen of een autismespectrum stoornis. Als een probleem, aandoening of bepaalde ontwikkeling wordt gesignaleerd, kan passende begeleiding mogelijke problemen voorkomen.

Geldt dit ook voor het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong? Loopt een kind met een voorsprong dan een risico op ontwikkelingsproblemen? Dit zou je misschien niet verwachten. Toch blijkt in de praktijk dat kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong wel degelijk problemen in hun ontwikkeling ervaren. Vaak gaat dit om onderpresteren, gedragsproblemen en zelfs depressieve gevoelens. Een extra risico is dat de problemen vaak niet in verband gebracht worden met een ontwikkelings-

voorsprong. Dit komt doordat er onder professionals over het algemeen nog weinig kennis over ontwikkelingsvoorsprong is.

WAT HOUDT EEN ONTWIKKELINGSVOORSPRONG IN?

We spreken bij jonge kinderen uit voorzichtigheid nog niet van hoogbegaafdheid. Hoogbegaafd wordt je echter niet pas op latere leeftijd; zo word je geboren. Een grote ontwikkelingsvoorsprong op meerdere

gebieden wijst op hoogbegaafdheid. Problemen die samenhangen met een ontwikkelingsvoorsprong kunnen al op jonge leeftijd optreden.

Wie denkt er bij een wiebelend kind dat vaak heel boos is, aan een voorsprong? Toch kan juist zijn ontwikkelingsvoorsprong dit gedrag veroorzaken. Om dit duidelijk te maken, gaan we hieronder in op de zogenaamde zijnskenmerken van deze kinderen (Kieboom, 2015). Daarbij geven we tips hoe je ermee om kunt gaan.

DE NOODZAAK VAN ERKENNING

Hoogbegaafde kinderen zijn anders. Ze bekijken hun omgeving anders en hebben sterke eigenschappen die door deze omgeving niet altijd begrepen worden. Vaak worden zij niet volledig erkend in hun 'zijn', waardoor zij zich sterk gaan aanpassen. Het komt vaak voor dat zij hierdoor een negatief zelfbeeld ontwikkelen. Vaak is een kleine aanpassing in de reacties vanuit de omgeving al voldoende om een groot stuk erkenning te geven. Hierdoor wordt het kind zelfbewuster en zal minder ongewenst gedrag vertonen. Hiervoor is kennis van hoogbegaafdheid c.q. ontwikkelingsvoorsprong nodig. Dan zijn aanpassingen in de dagelijkse praktijk gemakkelijk aan te brengen.

PERFECTIONISME

Bijna alle hoogbegaafde kinderen leggen de lat extreem hoog. Vaak hebben zij irreële verwachtingen van zichzelf. Het gevolg hiervan kan zijn dat zij ergens dan maar helemaal niet aan beginnen (taakontwikkend gedrag). Daarnaast vinden zij feedback ontvangen zeer confronterend. Daar komt nog bij dat zij niet gewend zijn om dingen onder de knie te krijgen door middel van fouten maken of oefenen. Het is dan ook bijna niet in te voelen hoe intens falen of negatieve feedback op hoogbegaafde kinderen overkomt.

Tip 1: Wees helder over je verwachtingen. 'Teken een auto' als opdracht is niet helder genoeg. Maak tijdens de instructie duidelijk dat het de bedoeling is iets te tekenen met kenmerken van een auto in het algemeen. Het hoeft dus niet een natuurgelovige weergave van de auto van je ouders of van de buurman te zijn.

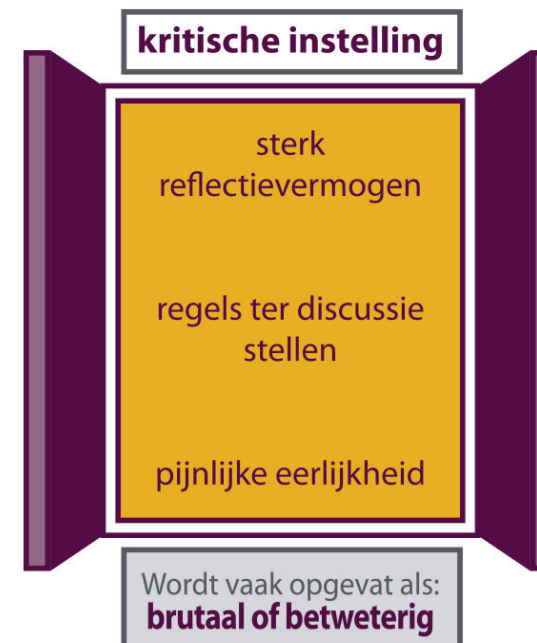

Hoogbegaafde kinderen verlaten hun comfortzone liever niet, zeker niet in het bijzijn van anderen. Dat levert immers een groot risico op fouten op. Dat zulke fouten juist leerzaam zijn, hebben zij (nog) niet ervaren. Veel van wat ze kunnen is hun komen aanwaaien. Het is dan ook van groot belang dat het kind niet focust op het resultaat. Hiervoor is begeleiding nodig op de weg daarnaar toe.

Tip 2: Geef alleen feedback op gedrag en op proces (niet op resultaat). 'Wat heb je veel details getekend' is veel beter dan 'Wat een prachtige tekening'. Aan feedback op gedrag of handelingen die je een volgende keer weer wilt zien, heeft een kind veel meer dan aan een waardeoordeel over het resultaat.

Tip 3: Stel eisen. Dit lijkt tegenstrijdig met het hebben van lagere verwachtingen, maar is het niet. De verwachtingen gaan namelijk over het resultaat; de eisen zeggen iets over het proces om in het algemeen tot goede resultaten te komen. Bijvoorbeeld: 'Werk geconcentreerd aan een oplossing voor deze puzzel. Hij hoeft na tien minuten niet af te zijn. Het gaat erom dat je het probeert en dat je doorzet.'

RECHTVAARDIGHEID

Het dagelijks leven zit vol onrecht. Hoogbegaafde kinderen hebben hier moeite mee. Zij hebben veel gevoel voor eerlijkheid en rechtvaardigheid. Dit uiten zij vaak ook; soms ook wanneer niet om hun mening gevraagd wordt en iets hun helemaal niet betreft. Ze krijgen dan ook vaak te horen dat ze zich er niet mee moeten bemoeien. Als twee leerlingen ruzie hebben en je spreekt ze hierop aan, zit je er niet op te wachten dat een derde leerling ongevraagd komt meepraten. Toch is de inhoud vaak zeer relevant en dus waardevol.

Tip 1: Maak onderscheid tussen de inhoud en de vorm. Maak bijvoorbeeld duidelijk dat je blij bent met de inhoudelijke bijdrage (inhoud), maar dat het niet het juiste moment is om mee te praten (vorm).

Er zijn echter ook situaties waarin we eerlijkheid niet zo hoog in het vaandel hebben. Denk aan een potje voetbal op het schoolplein. Daarbij is het heel gezond dat er af en toe afgeweken wordt van regels en dat er gedrag wordt uitgetoet. Dit heeft tot doel te leren hoe sociale interactie werkt en dat er in het

grote plaatje niet altijd op details gelet kan worden. Zo gaat dat in 'de echte wereld' immers ook. De wereld kunnen we natuurlijk niet aanpassen. Het kind moet dus leren omgaan met deze wereld.

Tip 2: Zorg dat het kind geregeld kan praten over wat er in zijn ogen wel of niet eerlijk gaat. Leg uit dat het soms belangrijker is om het doel van de groep voor ogen te houden dan om bij kleine dingen die oneerlijk verlopen je recht proberen te halen.

GEVOELIGHEID

Hoogbegaafde kinderen zijn over het algemeen zeer alert, krijgen veel prikkels binnen en registreren veel. Hierdoor zien zij vaak veel details en kunnen ze gedetailleerd verhalen navertellen. Soms kunnen prikkels, zoals geluiden, licht of emoties echter ook overweldigend zijn. Te veel prikkels kunnen leiden tot irritatie en ongewenst gedrag. Het kind moet dus leren met deze prikkels om te gaan. Veel kinderen weten niet wat hen overkomt en kunnen hun eigen gedrag vaak niet plaatsen. Praten over gevoelens en je uit prikkels kunnen terugtrekken is daarom van groot belang.

Tip 1: Het helpt om een plaats beschikbaar te hebben waar een kind naar toe kan gaan als hij overprikkeld is. Een tentje, een plekje op een bank, op de gang of in een hoek.

Tip 2: Gevoelige kinderen moeten tevens leren om te voelen wanneer zij overprikkeld raken en een prikkelarme omgeving moet zoeken. Help hen dit moment te herkennen en bied hiervoor de mogelijkheid.

Tip 3: Voor sommige kinderen geeft de overgang van werken naar pauze te veel prikkels. Voor andere is het buitenspelen heel intens. Laat het kind dan of vooraf bijvoorbeeld een muziekje luisteren op een rustige plek of alvast een rondje om de zandbak rennen. Dit kan maken dat het potje voetbal daarna een stuk beter verloopt!

KRITISCH INGESTELD ZIJN

Het vermogen tot analytisch denken zorgt ervoor dat deze kinderen de wereld kritisch bekijken. Ze stellen zaken ter discussie. Als een kind in een volle lift aan mensen begint te vragen hoeveel ze wegen, vinden we dat vrijpostig. Wij denken dan vanuit sociale normen, terwijl het kind denkt vanuit veiligheid en het bordje 'max 1000kg / 13 personen' heeft gelezen.

Tip: Zorg dat de boodschap van het kind (in dit geval een vraag) op waarde wordt geschat. Erken het kind voor de mooie en sterke kant die hij laat zien. Leg vervolgens uit waarom het sociaal onwenselijk is om bepaalde dingen te zeggen.

AUTONOOM

Van nature willen hoogbegaafde kinderen graag veel zelfstandigheid en willen zij op eigen wijze dingen doen en uitproberen. Volwassenen vinden echter vaak dat dingen bij bepaalde leeftijden horen, sneller moeten, of niet efficiënt genoeg gaan. Toch hebben sommige kinderen het juist nodig om eerder op kasten te klimmen, mee te helpen met aardappels schillen of om zelfstandig naar school te fietsen.

Tip: Geef keuzes en laat kinderen zaken zelf bepalen zolang dit geen gevaarlijke situaties oplevert. Het gaat er niet om dat het kind alles mag wat hij wil. Zelfstandigheid gaat hand in hand met het dragen van verantwoordelijkheid. Houd in de gaten of het kind tot op zekere hoogte de consequenties overziet.

In haar signaleringsinstrumenten en trainingen gaat de Expertgroep Ontwikkelingsvoorsprong altijd in op deze zijskant van hoogbegaafdheid. Gezien het grote belang van vroege signalering van hoogbegaafdheid zijn er voor iedereen die zich professioneel bezighoudt met de opvoeding en ontwikkeling van jonge kinderen inmiddels drie instrumenten ontwikkeld: **Kleine Kinderen Grote Sprongen** voor consultatiebureaus; **Pientere Peuters, vanaf de eerste oogopslag** voor de kinderopvang en voorschoolse educatie en **Knappe Kleuters** voor het primair onderwijs. Deze instrumenten helpen bij het tijdig signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong met als doel dat ook deze kinderen zich passend bij hun mogelijkheden kunnen ontwikkelen.

Voor meer informatie zie
www.expertgroepontwikkelingsvoorsprong.nl

BAUKJE VAN DIJK

FANNY CATTENSTART,

EN MARIEKE GROENEWOLD

ZIJN SPECIALISTEN HOOGBEGAAFDHEID BIJ EXPERTGROEP
ONTWIKKELINGSVOORSPRONG. INFO@EXPERTGROEPONTWIKKELINGSVOORSPRONG.NL

BRON

Kieboom, T. (2015). *Hoogbegaafd: Als je kind (g)een Einstein is.*

Tielt: Lannoo.